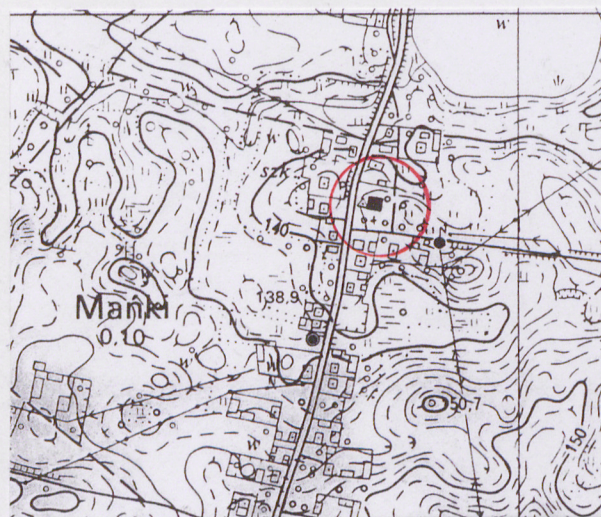
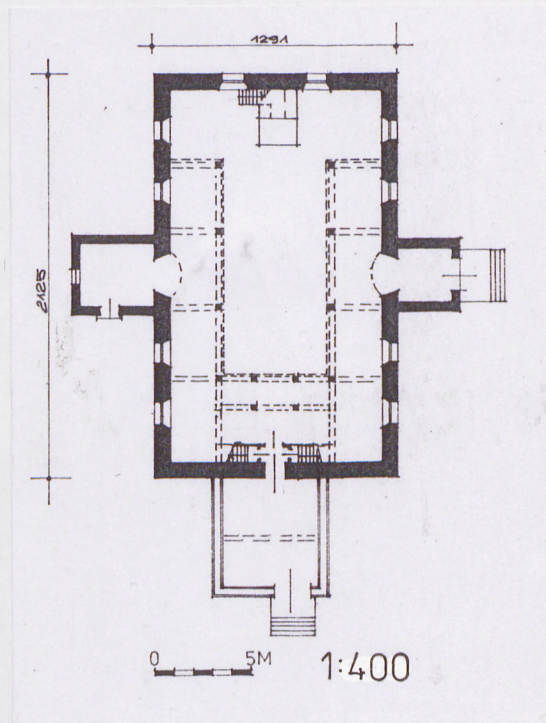

1. Obiekt
KOŚCIÓŁ EWANGELICKI P.W. ŚW. MIKOŁAJA, OB. RZYM. – KAT. FILIALNY

2. Czas powstania
1770 r

3. Miejscowość
MAŃKI

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja.
Elewacja południowa.

4. Adres
Mańki
14 - 152 Mańki
nr hipoteczny dz. nr 190 ob. Mańki

5. Przynależność administracyjna
województwo warmińsko - mazurskie

gmina Osztynek

(NOW, Olsztynski)

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Manchengut

7. Przynależność administracyjna
przed 1 IV 1975

województwo olsztyńskie

powiat Olsztyn

8. Właściciel i jego adres
Parafia Rzym.-Kat.
Biesal 66a
11 - 037 Biesal

9. Użytkownik i jego adres
Parafia Rzym.-Kat.
Biesal 66a
11 - 037 Biesal

10. Rejestr zabytków

Nr A - 1216 data 10.06.1968

Sytuacja. Kościół usytuowany jest przy drodze z Olsztyńka po jej wschodniej stronie, w centrum wsi. Kościół jest zorientowany.

Materiał i konstrukcja. Ściany murowane z kamienia i cegły ceramicznej, na poddaszu o konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem ceglanym, tynkowane. Tynkowane opaski okienne. Wieża posiada ściany o konstrukcji szkieletowej odeskowane na nakładkę polską deski w układzie pionowym. Strop drewniany belkowy, wsparty na dwóch podciągach opartych na drewnianych słupach, które jednocześnie dźwigają emporę. Belki sfazowane, wsuwki posiadają dekorację malarską o roślinnym ornamentcie. Wieżba dachowa niedostępna. Połacie korpusu pokryte dachówką holenderką. Połacie dachowe wieży pokryte gontem. Posadzka z płytek ceramicznych sześciobocznych, miejscami betonowa. Schody na emporę drewniane, policzkowe, jednobiegowe, cesarskie. Stolarka drzwiowa. Drzwi główne zewnętrzne współczesne dwuskrzydłowe, o konstrukcji płycinowo – ramowej, odeskowane w jodełkę, takie same drzwi boczne. We wnętrzu drzwi wiodące z nawy do kruchty dwuskrzydłowe, posiadają konstrukcję deskową, dodatkowo opierzone w „odwrotną jodełkę”. Stolarka okienna. Okna zamknięte nadprożem o łuku odcinkowym, dwudzielne, trójpoziomowe ze szczeblinami krzyżowymi o konstrukcji krosnowej.

Rzut. Kościół na planie prostokąta, salowy, z kwadratową kruchtą od strony południowej i zakrystią od strony północnej. Od strony zachodniej przylega drewniana (starsza dzwonnica).

Bryła. Korpus w formie leżącego prostopadłościanu nakryty dachem naczółkowym, jednokondygnacyjny z poddaszem nie użytkowym, niepodpiwniczony. Z dwukrotnie niższą kruchtą (od strony południowej) i zakrystią (od strony północnej). Wieża pierwotnie wolnostojąca, wzniesiona na planie kwadratu o zwężających się ścianach z hurdycją, nakryta ośmiospadowym dachem.

Elewacje. Elewacja zachodnia wieżowa, jednoosiowa, z otworem drzwiowym przesuniętym w kierunku południowym od osi. Przewagę pionów zaakcentowanych sposobem układania deskowania łamią trzy listwy oddzielające kondygnacje wieży. W tle ściana szczytowa kościoła z dwoma płycinami wyrobionymi w grubości tynku, naśladującymi ornament kartuszowy. Elewacja południowa pięcioosiowa. Płaszczyzna ściany podzielona na trzy niby kartusze. W dwóch skrajnych po dwa wysokie okna zamknięte łukami odcinkowymi w tynkowanych opaskach z uszakami nadają przewagę kierunkom wertykalnym w elewacji. W przestrzeń środkowego wstawiono kruchtę. Elewacja północna analogiczna. Elewacja wschodnia szczytowa w przyziemiu dwuosiowa. W szczycie czytelny rysunek konstrukcji szkieletowej muru, pośrodku niewielkie prostokątne okno.

Wnętrze. Salowe z drewnianą, wspartą na słupach emporą w kształcie litery „U” która obiega wnętrze z trzech stron.

Wyposażenie. Ołtarz połączony z amboną, częściowo zachowany prospekt organowy.

Instalacje. Elektryczna, odgromowa.

W 1340 r. komtur dzierzgoński nadał trzem Prusom majątek odpowiadający wielkością obszarowi dużej wsi (60 łanów) z powinnością wystawiania 4 służb konnych w zbroi. Było to tzw. Pruskie dobro służebne, ale w perspektywie miała to być wieś, ponieważ w przywileju lennym zastrzeżono 4 łany na uposażenie kościoła parafialnego, mającego obsługiwać okoliczne wsie pruskie. W istocie zarówno wieś jak i kościół, powstały dość szybko. Pierwotna budowla kościelna została uszkodzona w czasie wojny w 1410 r., a obrabowana w czasie następnej w 1414 r., przy czym spalono plebanię. Do 1570 r. była to wieś dobrze uposażonych pruskich wolnych, którzy w wyniku reformacji przeszli z kolei na luteranizm. Według Harnocha powstała nowa budowla kościelna, co jednak nie znajduje potwierdzenia. W 1602 r. ufundowano w kościele nowy ołtarz. Natomiast w 1685 r. zbudowano według projektu Hansa Weicherta przy kościele luźno stojącą drewnianą wieżę dzwonnicy. Wizytacje kościelne z lat 1687 i 1695 mówią o obsłudze kościoła filialnego w Wigwałdzie. W tym czasie, zgodnie z nowym zwyczajem, zmodernizowano dwa podstawowe elementy wyposażenia kościoła, zespalać dotychczasowy ołtarz z istniejącą osobno amboną. W 1719 r. pastorówkę nazywano „klasztorkiem”. Stan budowli kościelnej musiał być zły, skoro w 1737 r. zaplanowano budowę nowego kościoła. Tymczasem jednak istniejący kościół wyposażono w 1748 r. w instrument organowy. W 1765 r. stwierdzono potrzebę budowy pastorówki. Ponieważ tutejszy patronat kościelny należał do króla, środki finansowe miały pochodzić z tego źródła. Na realizację nowej budowli kościelnej trzeba było czekać do 1770 r. Jest to budowla zachowana do dziś. Sprawa usytuowania poprzedniej budowli w relacji do obecnej oraz kwestia ewentualnego wykorzystania starych fundamentów nie została zbadana.

14. Kubatura 2070 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 264 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja 1947 – wstawienie okien 1948 – pokrycie wieży 1965 – remont wnętrza kościoła 1967 – remont pokrycia wieży 1992 remont kościoła, m.in. odtworzenie pierwotnych, łukowo sklepionych otworów okiennych i stropu.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania całego obiektu dobry.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Biblioteka

Archiwum WO SOZ w Olsztynie – teczka obiektu.

Bürger K., Kreisbuch Osterode Ostpreussen, Osterode am Harz 1977, s. 507;
Dehio G., Gall E., Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler, Deutschordensland
Preussen, München- Berlin 1952, s. 256;

Harnoch A., Chronik und Statistik der evangelischen Kirchen in den Provinz Ost-
und Westpreussen, Neidenburg 1890, s. 217;

Hartman E., Der Kreis Osterode, Würzburg 1958, s.345-356;

Hubatsch W., Geschichte der evangelischen Kirche Ostpreussens, Bd. 2, Göttingen
1968, s.134;

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował

tekst: dr Jerzy Sikorski, mgr Katarzyna Soczewica, dn. 12.10.1999 r.

plany, rysunki mgr Katarzyna Soczewica, dn. 12.10.1999 r.

zdjęcia fotograficzne mgr Katarzyna Soczewica, dn. 12.10.1999 r.

miejsce przechowywania negatywów WO SOZ w Olsztynie

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

2 wkładki

} K. Soczewica

1. Miejscowość MANKI	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ EWANGELICKI P.W. ŚW. MIKOŁAJA, OB. RZYM. – KAT. FILIALNY P.W.	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) 1. TEKST C.D. 2. PLAN SYTUACYJNY. 3. FOTOGRAFIE.
2. Gmina OLSZTYNEK		
3. Województwo OLSZTYŃSKIE		

Tekst c.d.

12. Autorzy, historia ...

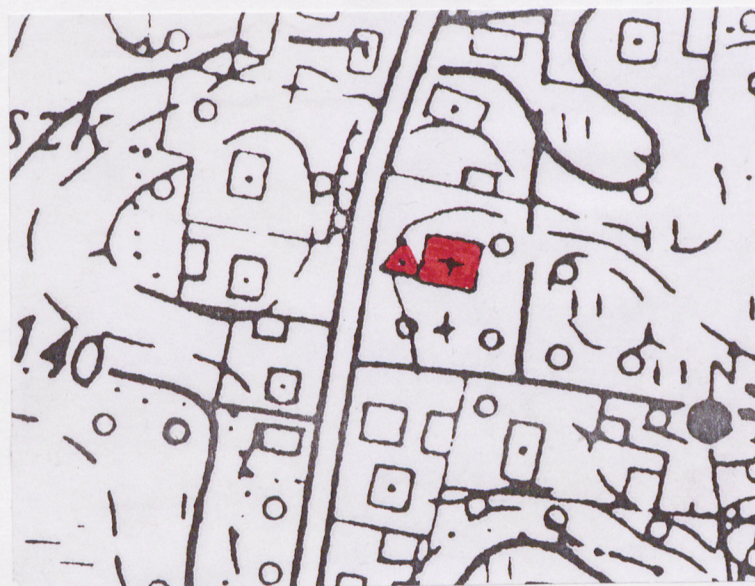
Towarzysząca poprzedniej budowli wspomniana wieża dzwonnicza znalazła się po stronie zachodniej nowej budowli. W kościele zachowano niektóre elementy wyposażenia starego kościoła, jak ambonę z ołtarzem i in. Wizytacja z 1798 r. stwierdziła dobry stan kościoła. Wg opisu dzwonów pochodzącego z 1890 r., starszy z dwóch dzwonów, bez daty, zawierał inskrypcję: „O sancte Nicole ora pro nobis” – z czego Hartman wnioskuje, że dzwon należał do kościoła pierwotnego i że kościół ten był pod wezwaniem św. Mikołaja. Drugi dzwon miał datę 1845. W 1973 r. zwracano uwagę na konieczność remontu bieżącego kościoła. W latach 1978 i 1979 Konserwator interweniował w tej sprawie u władz kościelnych. Ponowne interwencje w l. 1982 i 1983 wywołały uchwałę konsystorza Kościoła Ewangelicko – Augsburskiego w Warszawie z dn. 30.06.1983 r. o przekazaniu nieruchomości Skarbowi Państwa. Budowlę i jej zabezpieczenia ruchome zabezpieczyły muzea olsztyńskie. W 1990 r. Kuria Biskupia Diecezji Warmińskiej wystąpiła z inicjatywą przejęcia nieruchomości i w 1991 r. zawarła stosowną umowę z Urzędem Rejonowym o użyczenie nieruchomości, a w 1992 r. nastąpiło jej przekazanie na rzecz parafii w Sząbruku. Obecnie kościół jest kościołem filialnym parafii w Biesalu.

Załącznik 1

1. Plan sytuacyjny.
2. Elewacja północna.
3. Elewacja wschodnia.
4. Elewacja zachodnia, wieżowa.
5. Wieża od strony południowej.
6. Okno.
7. Widok wnętrza w kierunku zachodnim.
8. Strop.

Załącznik 2

9. Widok drzwi od strony wieży.
10. Widok tych samych drzwi z nawy.
11. Ołtarz z amboną.
12. Posadzka ceramiczna.

Wkładkę założył: Katarzyna Soczewica, dn. 12.10.1999.

Miejsce przechowywania negatywów: PSOZ Olsztyn

Wzór ODZ 1995 r.

2

3

4

5

6.

7

8 .

1. Miejscowość MAŃKI 2. Gmina OLSZTYNEK 3. Województwo OLSZTYŃSKIE	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ EWANGELICKI P.W. ŚW. MIKOŁAJA, OB. RZYM. – KAT. FILIALNY P.W.	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) FOTOGRAFIE.
--	--	---

Wkładkę założył: Katarzyna Soczewica, dn. 12.10.1999.

Miejsce przechowywania negatywów: WO SOZ Olsztyn

Wzór ODZ 1995 r.

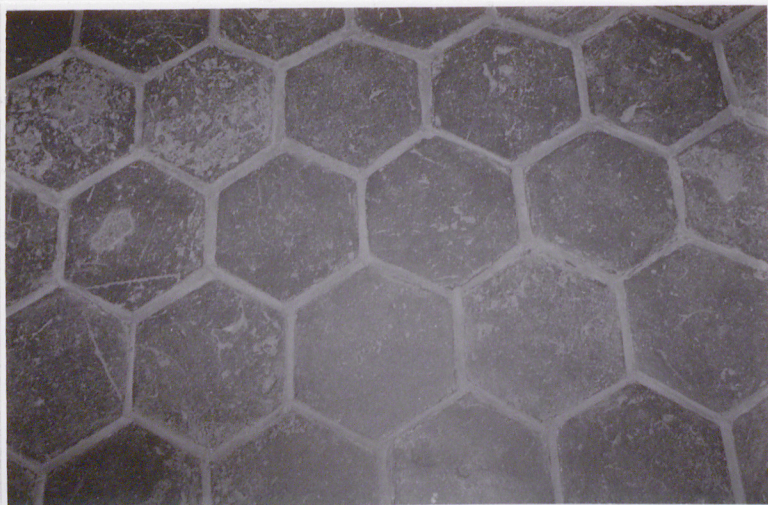
9

10

11

12